

**Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím vykonáva monitoring
dodržiavania práv osôb so zdravotným postihnutím v psychiatrických zariadeniach
pre dospelých
/krátky súhrn/**

Cieľom monitoringov vykonávaných osobnými návštevami je identifikovať a súčasne zmapovať, akým spôsobom je zabezpečené dodržiavanie ľudských práv v psychiatrických zariadeniach, odhaliť systémové a ľudské nedostatky pri implementácii medzinárodných dohovorov a navrhovať zmeny v postupoch poskytovania zdravotnej starostlivosti a súčasne navrhovať zmenu právnej úpravy v tejto oblasti.

Nemenej dôležitým cieľom je aj pomocou analýz výsledkov z monitoringov pomôcť zabezpečiť vysokokvalitné služby v psychiatrických zariadeniach v budúcnosti. Spolu s pomocou lekárov, zamestnancov, ako aj pacientov identifikovať hlavné problémy, rozvinúť dialóg o živote ľudí v týchto zariadeniach a nájsť nové cesty nazerania na psychiatrické zariadenia a na dôležitosť prevencie a starostlivosti o duševné zdravie. Zámerom monitorovacích návštev nie je demonizácia poskytovateľov inštitucionálnych zdravotníckych služieb, ale skôr snaha o objektívne meranie reality a jej porovnanie so štandardami ľudských práv.

Projekt monitoring psychiatrií vznikol už v roku 2016, keď prostredníctvom monitorovacieho dotazníka bolo oslovených 28 psychiatrických zariadení. Koncom roka 2018 sa uskutočnilo stretnutie s predstaviteľmi WHO na Slovensku, s ktorými bola konzultovaná idea vykonať monitorovacie návštevy pomocou ich osvedčeného monitorovacieho nástroja a možnosti vyškoliť sa v tejto oblasti. Začiatkom roka 2019 vznikol plán projektu monitoringu prostredníctvom osobných návštev vo vybraných psychiatrických zariadeniach. Dôležitou úlohou bolo osloviť odborníkov z rôznych oblastí a vytvoriť odborný a kvalifikovaný tím psychiatrov, právnikov a sociálnych pracovníkov, ktorí by sa podieľal na tomto projekte.

Počas júla až októbra 2019 odborný monitorovací tím vykonal návštevy v šiestich psychiatrických zariadeniach. Niektoré výsledky monitoringov bolo možné prezentovať ihneď, počas alebo po ukončení monitoringu. Už teraz môžeme hovoriť o nadužívaní či nevhodnom užívaní obmedzovacích prostriedkov. V oblasti materiálno-technických podmienok bol často zaznamenaný nedostatok financií na údržbu a väčšiu rekonštrukciu celého zariadenia. Následkom toho sú izby, ako aj hygienické podmienky v zariadeniach nevyhovujúce a často až dehonestujúce. Zariadeniam chýbajú miestnosti pre individuálne rozhovory, terapeutické miestnosti, ale aj miestnosti, kde by pacienti mohli tráviť svoj voľný čas. Preto sú nútení veľakrát bez akýchkoľvek aktivít sedieť na chodbách, mnohí sa na terapie nedostanú. K chýbajúcim miestnostiam patrí častokrát aj miestnosť pre výkon elektrokonvulzívnej terapie, najmä zotavovacia miestnosť pre pacientov. Bežnou praxou je využívanie ochranných postelí (sieťové, klietkové posteľe) ako bežných lôžok pre pacientov za súčasného použitia psychofarmakologickej liečby, niekedy ako chemického obmedzovacieho prostriedku. V jednom prípade išlo o hrubé porušenie ľudských práv, keď bol pacient celých päť dní pripútaný na lôžko a šiesty deň bol umiestnený do klietkovej postele. Vo viacerých zariadeniach je zjavné, že chýbajú registre obmedzovacích prostriedkov, pacienti nemajú vytvorené vhodné životné podmienky, nie sú dodržiavané základné hygienické normy a pacienti často nie sú informovaní o svojich patientskych právach a aplikovanej liečbe. Nakoľko sa všade v zariadeniach nachádzajú ležiaci či menej pohybliví pacienti, ich zdravie a bezpečnosť môže byť ohrozená aj vzhľadom k tomu, že zariadenie nevykonalo evakuačné cvičenie pre prípad nejakej živej udalosti alebo požiaru. Izby pacientov často neposkytujú dostatok súkromia,

pretože vo veľkometrážnych izbách, niekedy až 9-postelových boli postele umiestnené jedna vedľa druhej. Zamestnanci zariadenia často nie sú vyškolení a oboznámení s medzinárodnými ľudsko-právnymi štandardmi, vrátane Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím. Závažným nedostatkom je poddimenzovaný stav personálu a nedostatočné až žiadne vedomosti v oblasti dodržiavania ľudských práv pacientov týchto zariadení. Starostlivosť o pacientov je organizovaná s dôrazom na lekárske ošetrovanie a malý dôraz sa kladie na prevenciu a sociálnu starostlivosť. Pre všetkých pacientov odchádzajúcich zo psychiatrických zariadení je dôležité, aby boli zahrnutí do individuálneho liečebného plánu a mali reálnu možnosť pokračovať v následnej ambulantnej špecializovanej starostlivosti psychiatrickej aj psychoterapeutickej, v denných psychiatrických stacionároch či psychorehabilitačných centrách v rámci nastavovanej komunitnej psychiatrickej starostlivosti s cieľom plne sa začleniť a fungovať v každej oblasti bežného života.

Dňa 13. novembra 2019 sa na pôde Ministerstva zdravotníctva SR uskutočnilo prvé pracovné stretnutie, ktorého hlavnou témou boli informácie o vykonaných monitoringoch a o priebežných výsledkoch z monitoringu psychiatrických zariadení. Monitoringom psychiatrických zariadení očakávame, že systematické hodnotenie kvality týchto zariadení v súvislosti s naplňovaním Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím prinesie dôležité informácie a podklady pre nastavenie potrebných zmien v spoločnosti a to nielen pre pacientov, ale aj pre zamestnancov psychiatrických zariadení a zvýši tak kvalitu poskytovaných služieb.

Na záver by som sa chcela poďakovať pacientom, lekárom a zamestnancom psychiatrických zariadení za ich ústretovosť, súčinnosť a ochotu podeliť sa s nami o informácie, ktoré mne a odbornému tímu poskytli na osobných návštevách. V tejto monitorovacej činnosti bude Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím pokračovať aj ďalších rokoch.

V Bratislave dňa 10.8.2020

Spracovala: JUDr. PhDr. Ivona Kardianová

JUDr. Zuzana Stavrovská
komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím